

УДК 378..373.5.091.12.0113-051..628

Гетта В. Г.ORCID ID <http://orcid.org/0000-0003-3057-9976>

Кандидат педагогічних наук,
професор кафедри технологічної освіти та інформатики
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: getta1942@ukr.net

Мантула О. Ю.

Аспірант кафедри професійного навчання та безпеки життєдіяльності
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: sanyamantula1994ms@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ОСВІТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ГАЛУЗІ «ТРАНСПОРТ»

Сучасна освітня стратегія в Україні характеризується все інтенсивнішим спрямуванням навчального процесу на здобуття студентами знань, умінь і навичок шляхом інтелектуального їх розвитку на основі сучасних педагогічних технологій.

Світовий педагогічний досвід дає підстави вважати, що це можна задовольнити шляхом запровадження в навчальний процес компетентнісного підходу, який передбачає формування і розвиток як основних «ключових», так і предметних компетентностей.

Мета статті – з'ясувати важливі питання формування розвитку основних освітніх компетентностей у майбутніх викладачів професійного навчання в процесі використання компетентнісного підходу при їх навчанні.

Важливість цієї проблеми відмічається в працях багатьох вчених як минулого, так і сьогодення. Тому в основу **методології** даного дослідження покладено Державний стандарт вищої освіти України та світоглядні засади вироблені класиками педагогічної думки, підтвержені багаторічним досвідом.

Автори статті, виходячи з аналізу наукових джерел присвячених даній проблемі, практики використання компетентнісного підходу, власних досліджень сформулювали комплекс напрямків педагогічного впливу на студентів в процесі навчання який дасть можливість досягнути поставленої мети – виховання у студентів потреби вчитись, інтересу до знань, вміння вчитись, використовувати ресурс мережі Інтернет, розвивати інтелектуальний потенціал, спілкуватись як на побутовому, так і професійному рівні тощо – в цьому і полягає **новизна дослідження**.

Висновки. Формування освітніх компетентностей у майбутніх викладачів професійного навчання в галузі транспорту дасть можливість на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку України підготувати нестандартно мислячих, здатних до впровадження у всі сфери життя інновацій фахівців з вищою освітою.

Ключові слова: потреба, пізнавальний інтерес, уміння навчатись, уміння спілкуватись.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільно-економічного розвитку України наріла потреба у вихованих, нестандартно мислячих, здатних до впровадження у всі сфери життя інновацій фахівців з вищою освітою.

Державний стандарт вищої освіти України орієнтує освітні заклади на формування як ключових, так і предметних компетентностей, тобто на виховання особистісних якостей спеціалістів і ґрунтовну фахову підготовку за спеціальністю.

Як показує практика формування особистісних якостей людини є тривалим процесом. Важлива роль у цьому належить школі, шкільному вчителю. Від його вихованості, фахової підготовки, багато залежить який абітурієнт прийде в університет, як він буде навчатись, яким буде фахівцем у майбутньому.

У житті кожної людини навчання займає важливе місце. Можна сказати, що навчання це один з найважливіших видів діяльності людини. Вона, не завжди це усвідомлюючи, сама щоденно чомусь навчається. Життєві задачі, проблеми, виробничі вимоги, науково-технічний прогрес повсякчас потребують приймати рішення, розв'язання проблем. Успішне, чи не успішне їх розв'язання визначають життєвий рівень людини, її суспільний статус.

З іншого боку навчання це важка праця. Воно вимагає від людини повсякденної роботи над собою, сумлінності, наполегливості, дисциплінованості і багато чого іншого.

Навчання для молодих громадян суспільством визначено як основний вид діяльності. Обов'язковість цієї діяльності визначено законодавством. Створені навчальні заклади, визначений час, поставлені задачі, підготовлені вчительські кадри, розробки програми тощо.

Здоровий глузд говорить про те, що навчитись вчитись можна тільки в процесі навчання. Проте виникає питання як організувати навчальний процес, щоб навчання вчитись було максимально оперативним.

Мета статті – з'ясувати важливі питання формування розвитку основних освітніх компетентностей у майбутніх викладачів професійного навчання в процесі використання компетентнісного підходу при їх навчанні.

Педагоги і психологи як минулого, так і сьогодення, вважають, що людину спонукає до пізнавальної діяльності потреба, внутрішній потяг щось пізнати (С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, Л. І. Божович, М. О. Данилов, В. С. Ільїн та ін.). В свій час Д. І. Писарев говорив, що кожній людині властиво бажання бути розумнішим, кращим і догадливішим.

Потреба навчатись, як правило трансформується в мотиви навчальної діяльності. В переважній більшості спонукання до навчання відбувається не одним, а багатьма мотивами. Звичайно окремі з них є домінуючими, інші – відіграють малу, але помітну роль.

Найбільш значними в даному випадку є пізнавальні мотиви, серед яких чільне місце займає пізнавальний інтерес – бажання пізнати нове, отримати задоволення від відкритого для себе нового знання, бажання пояснити явища природи, виробничі процеси тощо.

Ян Амос Коменський, який «бачив» нову школу як джерело радості, світла і знання, вважав інтерес головним мотивом пізнання. К. Д. Ушинський в інтересі бачив основний внутрішній механізм успішного навчання. Сучасна дидактика, спираючись на нові дослідження, бачить в інтересі ще більші можливості і для навчання, і для розвитку, і для формування особливості навчаючого. Пізнавальний інтерес впливає не тільки на «відкриття» нового знання, а й на оволодіння способами, уміннями і навичками навчальної діяльності.

Крім мотиву пізнавального інтересу потребу в навчанні викликають соціальні моральні та інші мотиви. Серед них, наприклад, можна виокремити мотиви престижного та егоїстичного характеру, бажанню бути лідером у колективі тощо.

Відомий дидакт М. О. Данилов зазначав, що будь-яке пізнавальне завдання, яке ставиться перед навчаючим, крім використання ряду важливих дидактичних умов повинне бути поставлене так, щоб він захотів його реалізувати, розв'язати, виконати, щоб воно зацікавило його і думку, і почуття, і внутрішнє прагнення.

Сформований пізнавальний інтерес супроводжує людину все життя. Вона повсякчас прагне пізнати нове, удосконалювати професійні уміння і навички, підвищувати кваліфікацію, освоювати нову техніку. Іншими словами, вона прагне і вмє вчитися.

Сила і значимість мотивації в навчальній діяльності стає ще більш зрозумілою, якщо звернутися до процесуальних основ навчальної діяльності. Студентів треба озброїти умінням оперувати науковими знаннями, поняттями, уміннями та навичками, які виражаються через мислення, мову, уявлення, пам'ять. Треба навчальний процес організувати так, щоб процесуальні пізнавальні уміння і навички мали узагальнений характер. В такому разі навчаючий буде здатний їх використовувати при опануванні будь-якої навчальної дисципліни.

Сучасні педагогічні технології спрямовані на зближення традиційного навчання з процесами наукового пізнання. Проте поки що мова йде про сприйняття і засвоєння знань в інформативному, але творчому руслі, коли студенти приймають активну участь при з'ясуванні тих чи інших питань науки. Серед таких педагогічних технологій заслуговують на увагу проектне навчання, навчання з використанням проблемності, інтерактивне і дистанційне навчання.

Для цього треба розвивати інтелектуальні, розумові можливості студентів, уміння мислити (порівнювати, протиставляти, класифікувати, аналізувати, узагальнювати та робити висновки).

Треба щоб студенти на основі порівнянь думок авторів публікацій висловлювали свою аргументовану думку. Семінарські заняття, конференції варто проводити шляхом дискусії. Особливу увагу при їх проведенні звертати на мовлення, використання наукових понять, правильність побудови речень.

Мозок людини розвивається разом з органами мови, а здатність до об'єктивного мислення – разом із здатністю виражати думки за допомогою мови. Слова і речення фіксують думки. Поняття, судження або умовиводи існують лише у вигляді слів або речень. Ми добре знаємо лише стільки, писав

А. Дистервег, скільки можемо сказати; ми добре знаємо лише те, що здатні виразити словами. Хто спостерігав за собою, продовжує він, той знає що ми тільки тоді повністю оволодіваємо уявленням або думкою, коли підберемо необхідні слова для їх вираження. Навчити студентів правильно (логічно) мислити і висловлювати думку – одне з головних завдань будь-якого навчального закладу. Правильне мислення і мовлення – це таке, яке характеризується визначеністю і чіткістю, несуперечливістю і доказовістю.

Важлива роль у формуванні у студентів умінь навчатися належить навчальним посібникам. Читання хороших книжок, писав Рене Декарт, є ніби бесіда з кращими людьми минулих століть, і при тому бесіда особливо корисна, оскільки ці кращі люди повідомляють нам тільки кращі свої думки. Найважливішою серед них, в даному разі є спроможність тексту навчального посібника залучати студентів до розумової співпраці з його автором.

Тому популярними серед студентів є навчальні посібники, які відображають сучасний розвиток науки, суспільства доступні для сприйняття, насичені новою інформацією, яка корисна для фахового становлення читача.

Значної уваги, особливо для студентів молодших курсів, треба приділяти формуванню умінь самостійно усвідомлювати новий матеріал за підручником. Треба щоб студент умів самостійно виділяти основні питання, складати план прочитаного у вигляді тезисів, умів аргументувати найбільш важливі положення, робити замітки, користуватись при читанні словником, використовувати інформацію, яку мають рисунки, схеми та таблиці. Іншими словами, навчальний посібник буде корисним для студентів тоді, коли він умітиме з ним працювати. Книги корисні тільки для тих, зауважував Д.І. Писарев, хто уміє їх читати. Сформовані умінь користуватись навчальною літературою спричиняють бажання навчитись в подальшому.

Значний вплив на умінь навчатись має конспектування, не тільки на лекціях, а й під час самостійної роботи з підручником, чи комп'ютером. Особливо важливо навчити студентів конспектувати під час лекції. Треба щоб студент усвідомив, що конспект лекції це не стенограма, а відображення думки викладача. В цьому й полягає користь конспектування.

Важливо також, щоб студент відчував користь від конспектування, активно користуватись конспектом при підготовці до контрольних заходів, іспитів, заліків тощо. В процесі роботи над конспектом він відчуватиме потребу в його покращенні в подальшому.

Значну роль у підготовці студентів до пізнавальної діяльності має тестування, причому корисним є як самотестування, так і залікове тестування. Відповідаючи на запитання, студент відчуває ступінь засвоєння навчального матеріалу, повертається до використаних джерел, шукає правильну відповідь, робить висновок чому не дав правильну відповідь на питання тесту.

Отже, формування і розвиток у студентів закладів вищої освіти умінь вчитись є актуальною проблемою сьогодення. Її розв'язання, перш за все, пов'язано з вихованням у студентів потреби вчитись, інтересу до знань та інших важливих мотивів. Не менш важливо навчити студентів умінь вчитись працювати з літературними джерелами, використовувати ресурс мережі Інтернет, слухати і конспектувати лекції, здійснювати самоконтроль навчальної діяльності, розвивати інтелектуальний потенціал тощо.

Проблема формування і розвитку вміння студентів спілкуватись теж є важливою. Удосконаленню цього вміння немає меж. Психологи і педагоги, і, особливо, соціологи доводять, що є фактори, які сприяють розвитку і удосконаленню спілкування між людьми, а є, які його гальмують. Є й такі, які одночасно і сприяють і гальмують. Широке використання комп'ютерної техніки, мобільного зв'язку, особливо мережі «Інтернет», неоднозначно впливає на безпосереднє спілкування, «живий» контакт між людьми. Про це говориться в працях психологів, педагогів, соціологів та психотерапевтів (Бобир О. В., Добрович А. Б., Моляко В. А.).

Навчатись спілкуватись, розмовляти – значить навчатись думати – засвоювати навколишній світ в поняттях. У мові, в поняттях зберігається весь гігантський досвід людей. Навчаючись мові людина одночасно отримує, так би мовити, в готовому вигляді знання накопиченні людьми впродовж тисячоліть. Людина переважно більшість знань про навколишній світ отримує шляхом спілкування в широкому розумінні цього слова. Термін «спілкування» співзвучний поняттю «спільнота».

Від чого ж залежить умінь спілкуватись? З історії відомі приклади знаменитих, можна сказати талановитих ораторів, неперевершених промовців та оповідачів. Як вони ними стали? Чи це «дар» природи, чи набуте умінь? Психологи численними дослідженнями доводять, що це мабуть сукупність і того, і іншого. Генетично закладена потреба в спілкуванні притаманна не тільки людині, а й тваринам, навіть рослинам. Тварини спілкуються між собою переважно звуками. Американські дослідники доводять, що спілкування властиве і рослинам.

Отже, можна сказати, що людям, тваринам і мабуть рослинам генетично властива здатність до спілкування. Однак тільки словесному спілкуванню між людьми також генетично притаманний розвиток, удосконалення, оскільки звуки, які створює людина, пов'язані з мовою, а мова з її інтелектом. Розум визначає характер звуку його різноманітність, закладений в ньому зміст.

Розум людини, її інтелект спричинив емоційне забарвлення слів, мови. Внаслідок чого при спілкуванні люди передають один іншому не тільки інформацію, а й емоції, настрої, почуття. В результаті чого спілкування набуває почуттєвого характеру. Психолог С. Коуві писав, що доти поки людей не об'єднуюватимуть добрі почуття, вони будуть майже не здатними спілкуватись один з одним через емоційні бар'єри.

Отже, майстерність, талант спілкування пов'язаний із умінням людини мову супроводжувати емоціями, почуттями, настроями, її привабливістю. Така колода, глибока залежність між інтелектом, мовою, емоціями, почуттями, настроями, привабливістю потребує повсякденного наполегливого навчання, виховання з раннього віку до глибокої старості людини. Меж у вдосконаленні спілкування немає.

Р. Роллан писав, що життєвий шлях людини означає неперервне подолання не тільки зовнішніх перешкод, але й старіючих форм власної свідомості, щоб досягнути більш високого ступеня. Це шлях людини до зрілості.

Звичайно важливу роль у спілкуванні має привабливість особистості, її харизматичність.

Привабливість може бути різною. Є, наприклад, привабливість ефектної зовнішності, привабливість жіночності або привабливість чоловіча. Особливо ефектна привабливість молодості. Блиск очей, активність і граціозність рухів, веселість настрою, деяка наївність і гарячість суджень – от і все необхідне для того щоб зачарувати співбесідника. Привабливий промовець, оповідач – це велика рідкість. Він може не мати жодної переліченої вище привабливості. Проте, володіє «магією слова» і даром «заворожувати» співбесідника чи навіть аудиторію слухачів. Особливий голос (багатий в тембровому відношенні), витриманий ритм мови, променистий і теплий погляд – є далеко не повним переліком талановитого оповідача чи співбесідника. Наприклад, знаменитий промовець Демосфен володів біля півсотні прийомів миттєвого «захоплення» аудиторії, які винайшов сам.

Нажаль в навчальному процесі багатьох закладів освіти відсутня «Риторика» – дисципліна, яка навчає правилам розмовної мови. Без навчання ми здатні в тій чи іншій мірі захоплюватись майстерністю володіння словом окремих людей і не «бачити» як її досягнути. Тому варто шукати шляхи компенсації цих втрат організувати семінарські заняття, конференції тощо. Важливим в цьому розумінні є організація інтерактивного навчання.

При спілкуванні важливим є уміння слухати. Причому воно важливе як для того хто говорить, так і для того хто слухає. Гарно слухає той, хто розуміє співбесідника. Ми не завжди можемо розуміти співбесідника, але завжди повинні хотіти цього. Не треба поспішати з висновками, заперечувати чи втручатись в розмову не вислухавши співбесідника до кінця.

Для спілкування надзвичайно важливо мати великий запас слів, відсутність слів «паразитів» та суржику. Від наявного запасу слів залежить точність висловлювання думки, її образність, емоційність і енергоємність.

У талановитих літераторів, часто проза звучить як поезія. Слова, як в пісні, створюють мелодію.

Висновки. Отже, уміння спілкуватися є однією з важливих компетентностей, якою повинен володіти викладач професійного навчання.

Формування освітніх компетентностей у майбутніх викладачів професійного навчання в галузі транспорту дасть можливість на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку України підготувати нестандартно мислячих, здатних до впровадження у всі сфери життя інновацій фахівців з вищою освітою.

References

1. Бібік Н.М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С.84 – 93.
Bibik, N. M. (2015). Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v shkilniy osviti [The benefits and risks of introducing a competency approach in school education]. *Ukrainkyi pedahohichniy zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 1, 84–93.
2. Декарт Р. О методе для правильного развития разума и для изыскания истины. Воронеж : издательство Г.М. Веселовского, 1873. 158 с.
Dekart, R. (1873). O metode dlya pravilnogo razvitiya razuma i dlya izyskaniya istiny [About the method for the correct development of the mind and for finding the truth]. Voronezh, Russia: publishing house Veselovsky.
3. Дистервег А. Избрание педагогических сочинений. Москва : Учпедгиз, 1956. 387 с.
Disterveg, A. (1957). Izbraniye pedagogicheskikh sochineniy [Election of pedagogical essays]. Moscow, Russia : Uchpedgiz.
4. Пехота О. М. Освітні технології. Навчальний посібник. Київ : АСК, 2001. 256 с.
Pekhota, O. M. (2001). Osvitni tekhnolohii. Navchalnyi posibnyk [Educational technologies. Tutorial]. Kyiv, Ukraine: ASK.

Getta V.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0003-3057-9976>
 Candidate of Pedagogical Sciences
 Professor of the Department of Technological Education and
 Information Technologies
 T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: getta1942@ukr.net

Mantula O.

Post-graduate student of the Department
 of Professional Training and Safety of the Life at the Faculty of Technjlogies
 T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: sanyamantula1994ms@gmail.com

**FORMING BASIC EDUCATIONAL COMPETENCIES
 IN FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION
 IN THE FIELD OF "TRANSPORT"**

The modern educational strategy in Ukraine is characterized by an ever more intense focus of the educational process on the acquisition of knowledge, skills and abilities by students through their intellectual development on the basis of modern pedagogical technologies

World pedagogical experience gives grounds to believe that this can be satisfied by introducing into the educational process a competent approach that involves the formation and development of both the main "key" and substantive competencies.

***The purpose of the article** is to find out the important issues of forming the development of basic educational competencies for future teachers of Professional Training in the process of using the competence approach in their teaching.*

*The importance of this problem is noted in the writings of many scholars of both the past and the present. Therefore, the basis of the **methodology** of the research is the State Standard of Higher Education of Ukraine and the philosophical foundations developed by the classics of pedagogical thought, confirmed by many years of experience.*

*The authors of the article, based on the analysis of scientific sources devoted to this problem, the practice of using the competence approach, own research formulated a set of directions of pedagogical influence on students in the process of learning that will enable the goal to be achieved – upbrining in students the need to learn, the interest to knowledge, skills to learn, to use the resource of the Internet, to develop intellectual potential, to communicate at both the domestic and professional level, etc. – this is the **novelty of the research**.*

***Conclusion.** Formation of educational competencies in the future teachers of Professional Training in the field of transport will enable at the present stage of socio-economic development of Ukraine to prepare non-standard thinking specialists with higher education, capable to implement innovations in all spheres of life.*

***Key words:** need, cognitive interest, ability to learn, ability to communicate.*

Стаття надійшла до редакції 01.05.2019 р.

Рецензент: доктор технічних наук, професор І. М. Курмакова